

УДК 330.34:341

**СУТНІСТЬ МОДЕРНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ ЯК ПЕРЕДУМОВИ СТРУКТУРНИХ
ЗМІН У ДЕРЖАВІ**<https://orcid.org/0000-0001-8791-9121>

Дергалюк Богдан Володимирович, к. е. н., доцент, Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», м Київ, b_dergaliuk@ukr.net, +380504480865

Bogdan Dergaliuk, Ph.D., Associate Professor, National Technical University of Ukraine "Igor Sikorsky Kiev Polytechnic Institute", m. Kyiv

B. Dergaliuk. The modernization of the economy as a precondition for structural changes in the state.

In the article the definition of the essence term "modernization of the economy." A study of the theoretical background of scientists made it possible to point out that initially the concept of modernization was aimed at substantiating the process of social reproduction in the direction of transition from traditional agrarian production to industrial. This made it possible to consider modernizing the economy as a process associated with the transformation of social production. Transformation can be directed in the direction of the transition from the traditional to the industrial, or from the industrial to the post-industrial. It is in the direction of intellectualization of the economy and there should be modernizing shifts in the economic development of the country today. It was found that the essence of the "modernization of the economy" concept is interpreted by the microeconomic and macroeconomic approaches. By using mikro approach, the essence is reduced to the modernization process technology and production management update that serves locomotive modernization improvements economy. It is revealed that the essence of the "modernization of the economy" concept using the macro approach is considered as the process of social transformations in the social, economic, political and other spheres. It is proved that under the modernization of the national economy it is necessary to consider the civilization-social process under the influence of globalization challenges, which includes conceptual approaches to a qualitatively new development of the social system, structural changes in the national economy, aimed at the intellectualization of socio-economic relations. It is determined that modernization of the economy is accompanied not only by sustainable economic development, but also by a higher level of renewal of social relations. Modernization of the economy leads to structural changes, sustainable economic growth, renewal of relations, leveling of inter-industry and regional disparities, formation of new interconnections, formation of prerequisites for expanded reproduction, etc. Modernization leads to new advantages and opportunities for the subjects of the national economy due to new methods, forms, principles of management based on the intellectualization of the economy.

Дергалюк Б. В. Сутність модернізації економіки як передумови структурних змін у державі.

У статті досліджується визначення сутності поняття «модернізація економіки». Дослідження теоретичного доробку науковців дало можливість зазначити, що спочатку концепції модернізації були спрямовані на обґрунтування процесу суспільного відтворення у напрямі переходу від традиційного аграрного виробництва до індустріального. Це сприяло баченню модернізації економіки як процесу, пов'язаному із трансформацією розвитку суспільного виробництва. Трансформація може бути спрямована у напрямі переходу від традиційного суспільства до індустріального, або від індустріального суспільства до постіндустріального. Саме у напрямі інтелектуалізації економіки і повинні відбуватися модернізаційні зрушення економічного розвитку країни сьогодні. З'ясовано, що сутність поняття «модернізація економіки» тлумачиться за мікроекономічним та макроекономічним підходами. За використанням мікропідходу сутність модернізації зводиться до процесу технологічного та управлінського оновлення виробництва, що слугує локомотивом модернізаційних зрушень економіки. Визначено, що сутність поняття «модернізація економіки» за використанням макропідходу розглядається як процес суспільних перетворень у соціальній, економічній, політичній та інших сферах. Сформульовано, що під модернізацією національного господарства необхідно розглядати цивілізаційно-суспільний процес під впливом глобалізаційних викликів, що включає в себе концептуальні підходи щодо якісно нового розвитку суспільної системи, структурних змін національного господарства, спрямованого на інтелектуалізацію соціально-економічних відносин. Визначено, що модернізація економіки супроводжується не тільки сталим економічним розвитком, а й вищим рівнем оновлення суспільних відносин. Модернізація економіки призводить до структурних зрушень, стійкого економічного зростання, оновлення взаємовідносин, нівелювання міжгалузевих та регіональних диспропорцій, формуванню нових взаємозв'язків та передумов для розширеного відтворення тощо. Модернізація призводить до надання суб'єктам національного господарства нових переваг та можливостей за рахунок нових методів, форм, принципів господарювання, базуючись на інтелектуалізації економіки.

Дергалюк Б. В. Сущность модернизации экономики как предпосылки структурных изменений в государстве.

В статье исследуется определение сущности понятия «модернизация экономики». Исследование теоретического наследия ученых позволило отметить, что сначала концепции модернизации были направлены на обоснование процесса общественного воспроизводства в направлении перехода от традиционного аграрного производства к индустриальному. Это дало возможность рассматривать модернизацию экономики как процесс, связанный с трансформацией развития общественного производства. Трансформация может быть направлена в направлении перехода от традиционного общества к индустриальному, или от индустриального общества к постиндустриальному. Именно в направлении интеллектуализации экономики и должны происходить модернизационные сдвиги экономического развития страны сегодня. Выяснено, что сущность понятия «модернизация экономики» определяется микроэкономическим и макроэкономическим подходами. При использовании микроподхода, сущность модернизации сводится к процессу технологического и управленческого обновления производства, служит локомотивом модернизационных сдвигов в экономике. Определено, что сущность понятия «модернизация экономики» при использовании макроподхода рассматривается как процесс общественных преобразований в социальной, экономической, политической и других сферах. Доказано, что под модернизацией национального хозяйства необходимо рассматривать цивилизационно-общественный процесс под влиянием глобализационных вызовов, включающий в себя концептуальные подходы к качественно новому развитию общественной системы, структурные изменения национального хозяйства, которые направлены на гармонизацию социально-экономических отношений. Определено, что модернизация экономики сопровождается не только постоянным экономическим развитием, но и высоким уровнем обновления общественных отношений. Модернизация экономики приводит к структурным сдвигам, устойчивому экономическому росту, обновлению взаимоотношений, нивелированию межотраслевых и региональных диспропорций, формированию новых взаимосвязей та предпосылок для расширенного воспроизводства и тому подобное. Модернизация приводит к получению субъектами национального хозяйства новых преимуществ и возможностей за счет новых методов, форм, принципов хозяйствования, основываясь на интеллектуализации экономики.

Постановка проблеми. Глобалізаційні процеси, під впливом яких відбувається розвиток національних економік, зумовили необхідність інноваційного спрямування економічного розвитку для отримання конкурентоспроможних позицій на світовому ринку. Це, у свою чергу, зумовлює перетворення суспільних відносин тобто модернізації національної економіки, яка сприятиме внутрішній стабілізації, забезпеченню соціально-економічного розвитку від загроз та пом'якшенню наслідків їх впливу, побудові механізмів стимуляторів розвитку ефективної економічної кон'юнктури ринку, оновленню інституційного поля для стійкого економічного зростання країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед прихильників теорії модернізації необхідно відзначити наукові нароби закордонних вчених: С. Айзенштадта, У. Бека, М. Вебера, Дж. Губера, Е. Дюркгейма, У. Запфа, О. Конта, Д. Лернера, У. Росту, Г. Спенсера, Э. Тиракяна, Ф. Тьонніса, А. Франка, Х. Чуаньци, П. Штомпка та інших.

Вагомий науково-методологічний доробок у вирішенні проблем модернізації національної економіки внесли такі українські вчені, як: В. Бодров, І. Бураковський, Н. Валінкевич, О. Вільчинський, А. Гальчинський, В. Геєць, В. Горбатенко, П. Єщенко, Я. Жаліло, Т. Качала, О. Кірдіна, І. Коліушко, Е. Лібанова, В. Ляшенко, О. Мамалуй, В. Мандибур, П. Матковський, М. Михальченко, В. Семиноженко, Л. Федулова, М. Шарко та інші науковці.

Надаючи належне практичній цінності наукових розвідок, необхідно зазначити, що питання інтелектуальної модернізації національної економіки в сучасних умовах глобалізаційних викликів залишається недостатньо розробленими. Вимагає подальших досліджень завдання інтелектуальної модернізації економіки України, оскільки постіндустриальна економіка доводить, що головною детермінантою економічного розвитку національних економік є інтелектуальна складова.

Метою статті є дослідження визначення сутності поняття «модернізація економіки». Для досягнення поставленої мети було:

- досліджено теорії, що виступають підґрунтям сучасної модернізації економіки;

- з'ясовано сутність поняття «модернізація економіки» за використанням мікропідходу, за якого модернізація зводиться до процесу технологічного та управлінського оновлення виробництва, що слугує локомотивом модернізаційних зрушень економіки;

- з'ясовано сутність поняття «модернізація економіки» за використанням макропідходу, за якого модернізація розглядається як процес суспільних перетворень у соціальній, економічній, політичній та інших сферах;

- дано авторське визначення економічної категорії, що досліджується.

Результати дослідження. Розвиток національної економіки України вимагає структурної модернізації, спрямованої на інтелектуалізацію економіки, оскільки досягти конкурентних позицій на світову ринку можливо тільки через відхід від сировинної орієнтації експортного потенціалу до високо інтелектуального спрямування виробництва шостого та сьомого технологічних укладів. Це та інше вимагає модернізаційних змін національної економіки. Засновниками концепції модернізації є такі видатні вчені, як: М. Вебер, Е. Дюркгейм, О. Конт, Г. Спенсер, Ф. Тьонніс та інші.

Спочатку концепції модернізації були спрямовані на обґрунтування процесу суспільного відтворення у напрямі переходу від традиційного аграрного виробництва до індустріального. Це дало можливість розглядати модернізацію економіки як процес, пов'язаний із трансформацією розвитку суспільного виробництва. Трансформація може бути спрямована у напрямі переходу від традиційного до індустріального, або від індустріального до постіндустріального. Саме у напрямі інтелектуалізації економіки і повинні відбуватися модернізаційні зрушення економічного розвитку країни сьогодні.

Ми погоджуємося із думкою В. Ляшенко, Л. Червової, Л. Кузьменко та інших авторів, які зазначають, що сьогодні у науковій літературі настільки часто вживається термін «модернізація економіки», що «... про конкретний зміст якої найчастіше вже навіть і не замислюються. До того ж, нажаль, успіхи у процесі модернізації економіки країни поки мінімальні: економіка продовжує функціонувати в основному на базі радянського виробничого потенціалу, дещо оновленого за рахунок використання сучасних інформаційно-комп'ютерних технологій» [7, с. 7]. Дійсно, у вітчизняній науковій літературі дуже вживано поняття «модернізація економіки». Це, на наш погляд, обумовлено тим, що модернізація є архіважливою нагальною проблемою та необхідністю економічного та суспільного розвитку України.

Сутності поняття «модернізація» вченими тлумачиться за використанням двох підходів: мікроекономічного та макроекономічного. Використовуючи мікропідхід модернізація економіки розглядається як процес, пов'язаний із технологічним оновленням засобів виробництва для досягнення більш високих технологічних укладів. Звичайно, такий підхід має рацію, оскільки неможливо представити модернізацію економіки без технологічних, інноваційних зрушень у виробничій сфері. Але, для того, щоб процес мав поглинаючу силу оновлення всього виробництва, на наш погляд, більш ґрунтовним виступає макропідхід, за якого модернізація економіки розглядається як зрушення всієї суспільної системи, оскільки, до причин, які виступають першопричинами модернізації відноситься, перш за все, незадовільний стан конкурентних позицій на світовому ринку, інертність реагування на швидкозмінні світові тенденції суспільного розвитку, що спричинені високою зношеністю основних засобів, інноваційною інертністю вітчизняних виробників тощо та вимагають докладання зусиль всього суспільства до інноваційних зрушень. Тобто, модернізація вимагає і інституціонального забезпечення економічних процесів національного господарства.

В таблиці 1 представлено визначення авторів щодо тлумачення сутності «модернізація» за використанням макропідходу.

Висновки. На наш погляд, модернізацію національного господарства необхідно розглядати як цивілізаційно-суспільний процес під впливом глобалізаційних викликів, що включає в себе концептуальні підходи щодо якісно нового розвитку суспільної системи,

структурних змін національного господарства, спрямованого на інтелектуалізацію соціально-економічних відносин.

Таблиця 1

Тлумачення сутності поняття «модернізація» за використанням макропідходу

Автор, джерело	Визначення поняття «модернізація»	Основні положення визначення
К. Бужимська, [2, с. 219]	Різного роду економічні, державно-правові, політичні, психологічні, культурні зрушення та перетворення соціально-економічної системи у напрямі її усучаснення і постійного вдосконалення для досягнення максимально можливого рівня розвиненості	Перетворення економічної, політичної, правової системи для досягнення максимального рівня розвиненості соціально-економічної системи
М. Михайльченко, М. Горелов, О. Дергачов та ін., [8, с. 7]	Засіб оновлення суспільства, творчо-перетворювальна функція розвитку, що спрямовує суспільство на структурні зміни, вдосконалення, стратегій розвитку тощо	Безперервно творчо-перетворювальні зміни суспільного розвитку
М. Качала [5]	Необхідна умова економічної відбудови національної соціально-економічної системи	Відбудова соціально-економічної національної системи
І. Коліушко, І. Бураковський, О. Сушко, Є. Бистрицький, Є. Захаровтаін, [9]	Комплексний процес реформування існуючих та створення концептуально нових правових, економічних, політичних та суспільних інституцій на основі відповідності найкращім стандартам й цінностям демократичних устоїв	Оновлення і/або створення нових інституцій для перетворення стосунків у різних сферах на демократичній основі
Н. Обушна, [10, с. 37]	Системний процес різного роду зрушень певних інституційних сфер суспільства, що забезпечують перехід суспільного устрою від одного до іншого стану розвитку у напрямі його осучаснення та постійного якісного вдосконалення	Процес інституційних зрушень та постійного якісного вдосконалення
Н. Валінкевич, [3, с. 77]	Цілеспрямовані зміни в економіці країни, а також багатогранний процес перетворення у відповідності до вимог посткризового відтворення економіки	Багатогранний процес економічного перетворення економіки
С. Іванов, М. Солдак, [4, с. 25]	Реформаційний, системний процес, спрямований на досягнення компромісу між цінностями суспільства, політичною та економічною системою країни через адаптацію старих і формування нових інституцій та інститутів, інтеграції суспільного простору	Процес формування нових інститутів та інституцій і адаптація старих з урахуванням суспільних інтересів та інтеграції у світову спільноту
О. Амосов, Н. Гавкалова, [1, с. 17]	Стратегічний напрям розвитку держави, що має призвести до нагромадження синтезованого капіталу, який включає в себе людський, інтелектуальний та соціальний капітал, з подальшим його розподілом на національному рівні та трансформацією його у гео економічний капітал країни, що одночасно сприяє інноваційному спрямуванню виробництва та соціально-економічному розвитку країни	Соціально-економічний розвиток та інноваційне оновлення виробництва через стратегію нагромадження синтезованого капіталу
С. Тульчинська, [11, с. 215]	Комплекс соціальних, політичних, економічних, культурних і інтелектуально-інноваційних трансформацій, в результаті яких суспільство рухається вперед	Процес соціально-економічних, політичних та інших видів змін суспільного розвитку
О. Феєр, [12, с. 75]	Комплексний процес якісних, синхронних інноваційних перетворень на всіх рівнях та напрямках через застосування ефективних інструментів управління задля забезпечення сталого розвитку країни	Процес перетворень для забезпечення сталого розвитку
Е. Лібанова [6, с. 30]	Процес забезпечення економічних можливостей розвитку людського потенціалу через обґрунтовану макроекономічну політику, макроекономічну стабільність і економічне	Забезпечення економічних можливостей для розвитку людського потенціалу

	зростання. При цьому модернізація економіки з модернізацією держави та модернізацією суспільних відносин виступають складовими модернізації суспільства	
--	---	--

Джерело: складено автором на основі [1; 2; 3; 5; 6; 8; 9; 10; 11; 12]

Модернізація економіки супроводжується не тільки сталим економічним розвитком, а й вищим рівнем оновлення суспільних відносин, призводить до структурних зрушень, стійкого економічного зростання, нівелювання міжгалузевих та регіональних диспропорцій, формуванню нових взаємозв'язків, формування та передумов для розширеного відтворення тощо.

Модернізація призводить до надання нових переваг та можливостей суб'єктам національного господарства за рахунок нових методів, форм, принципів господарювання, базуючись на інтелектуалізації економіки.

Подальших наукових розвідок вимагають питання інтелектуальної модернізації національної економіки, розроблення стратегічних заходів щодо нарощення інтелектуального капіталу та активізації інноваційних зрушень.

Список використаних джерел:

1. Амосов О. Ю. Модернізація в Україні: шлях в майбутнє / О. Ю. Амосов, Н. Л. Гавкалова // Стратегія розвитку України. Економіка. Соціологія. Право. 2011. – Т. 1. – № 4. – С. 16-21.
2. Бужимська К. О. Теорія модернізації: виникнення, розвиток, сучасний стан / К. О. Бужимська // Вісник ЖДТУ. – 2008. – № 2 (44). – С. 216-229.
3. Валінкевич Н. В. Дематеріалізація як домінуючий інструмент модернізації виробництва підприємств харчової промисловості / Н. Валінкевич // Економічний аналіз. – 2012. – Т. 11(2). – С. 74-78.
4. Іванов С. В. Модернізація економіки України в контексті світових тенденцій індустріального розвитку / С. В. Іванов, М. О. Солдак // Економічний вісник Донбасу. – 2016. – № 3 (45). – С. 24-31.
5. Качала Т. М. Модернізація як необхідна умова економічної відбудови національної соціально-економічної системи / Т. М. Качала // Вісник Волинського інституту економіки та менеджменту. – 2011. – № 2. – С. 160-169.
6. Лібанова Е. М. Модернізація економіки України в контексті соціальних викликів / Е. М. Лібанова // Демографія та соціальна економіка. – 2012. – Вип. 2(18). – С. 24-38.
7. Ляшенко В. І. Модернізація економіки і концептуальні підходи к дослідванню структурних трансформацій старопромышленных регіонів. / В. І. Ляшенко, Л. Г. Червова, Л. М. Кузьменко и др. // Структурные трансформации старопромышленных регионов Украины. ИЭП НАН Украины. – 2013. – С. 7-23.
8. Михальченко М. І. Політичні зміни в Україні в контексті трансформаційної і модернізаційної парадигм: порівняльний аналіз // М. І. Михальченко, М. С. Горелов, О. П. Дергачов та ін. / Сучасна українська політика: Аналітичні доповіді Ін-ту політич. і етнонац. дослід. ім. І.Ф.Кураса НАН України. – К., 2008. – С. 7-88.
9. Модернізація України: визначення пріоритетів реформ: Проект до обговорення [Електронний ресурс] / І. Коліушко, І. Бураковський, О. Сушко, Є. Бистрицький, Є. Захаров та ін. – Режим доступу: <http://parlament.org.ua/upload/docs/Modernization.pdf>.
10. Обушна Н. І. Модернізація – сучасний тренд розвитку суспільства / Н. І. Обушна // Теорія та практика державного управління. – Вип. 3 (50). – 2015. – С. 36-44.
11. Тульчинська С. О. Інтелектуально-інноваційна модернізація економіки України: теоретико-методологічні аспекти: монографія / С. О. Тульчинська. – К.: НТУУ «КПІ». – 2009. – 488 с.
12. Феєр О. В. Модернізація як економічна категорія / О. В. Феєр // Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія. Економіка. – Вип. 1(5). – 2016. – С. 70-75.

References:

1. Amosov, O.Yu. and Havkalova, N.L. (2011), "Modernization in Ukraine: The Way to the Future", *Stratehiia rozvytku Ukrainy. Ekonomika. Sotsiologhiia. Pravo*, vol. 4, no. 1, pp. 16-21.
2. Buzhym'ska, K.O. (2008), "Theory of modernization: the emergence, development, modern state", *Visnyk ZhDTU*, vol. 2, no. 44, pp. 216-229.
3. Valinkevych, N.V. (2012), "Dematerialization as the dominant tool for modernizing the production of food industry enterprises", *Ekonomichnyj analiz*, vol. 11, no. 2, pp. 74-78.
4. Ivanov, S.V. and Soldak, M.O. (2016), "Modernization of the Ukrainian economy in the context of world trends in industrial development", *Ekonomichnyj visnyk Donbasu*, vol. 3, no. 45, pp. 24-31.

5. Kachala, T.M. (2011), "Modernization as a prerequisite for the economic reconstruction of the national socioeconomic system", *Visnyk Volyns'koho instytutu ekonomiky ta menedzhmentu*, vol. 2, pp. 160-169.
6. Libanova, E.M. (2012), "Modernization of the Ukrainian economy in the context of social challenges", *Demohrafiia ta sotsial'na ekonomika*, vol. 2, no. 18, pp. 24-38.
7. Liashenko, V.Y., Chervova, L.G, Kuzmenko, L.M. and others (2013), "Modernization of the economy and conceptual approaches to the study of structural transformations in the old industrial regions", *Strukturnye transformatsyy staropromyshlennykh rehyonov Ukrainy. YEP NAN Ukrainy*, pp. 7-23.
8. Mykhal'chenko, M.I., Horielov, M.Ye., Derhachov, O.P. ta in. (2008), *Politychni zminy v Ukraini v konteksti transformatsijnoi i modernizatsijnoi paradyhm: porivnial'nyj analiz [Political changes in Ukraine in the context of transformational and modernization paradigms: a comparative analysis]*, *In-tu politych. i etnonats. doslid. im. I.F.Kurasa NAN Ukrainy*, Kyiv, Ukraine.
9. Koliushko, I., Burakovs'kyj, I., Sushko, O., Bystryts'kyj, Ye. and Zakharovtain, Ye. (2009), "Modernization of Ukraine: Identification of Reform Priorities: Project for discussion", *Rezhym dostupu*, available at: <http://parlament.org.ua/upload/docs/Modernization.pdf>. (Accessed 20.03.2017)
10. Obushna, N.I. (2015), "A Modern Trend of Society Development", *Teoriia ta praktyka derzhavnoho upravlinnia*, vol. 3, no. 50, pp. 36-44.
11. Tul'chyns'ka, S.O. (2009), *Intelektual'no-innovatsijna modernizatsiia ekonomiky Ukrainy: teoretyko-metodolohichni aspekty. [Intellectual-innovative modernization of the Ukrainian economy: theoretical and methodological aspects]*, NTUU "KPI", Kyiv, Ukraine.
12. Feier, O.V. (2016), "Modernization as an Economic Catechism", *Naukovyj visnyk Mukachivs'koho derzhavnoho universytetu. Seriia. Ekonomika*, vol. 1, no. 5, pp. 70-75.

Ключові слова: модернізація; модернізація економіки; поняття; сутність; процес; оновлення; розвиток; структурні зміни.

Ключевые слова: модернизация; модернизация экономики; понятие; сущность; процесс; обновление; развитие; структурные изменения.

Keywords: modernization; modernization of economy; concept; essence; process; updating; development; structural changes.

Рецензент: Тульчинська Світлана Олександрівна, професор кафедри економіки і підприємництва НТУУ "КПІ", доктор економічних наук, професор

Перевірено на плагіат: <https://corp.unicheck.com/library/viewer/report/8778001>